

RENAN I LA NACIÓ

Apunts per a una conferència

Què és una nació? és una conferència d'Ernest Renan (1823-1892) dictada a la Sorbona l'11 de març de 1882 i que ha tingut una importància central en el pensament nacionalista perquè desenvolupa un concepte original que ha estat bàsic en la teoria democràtica del nacionalisme polític, el de *nació electiva*. La nació a partir de Renan no es pot entendre ja com una conseqüència del "ius sanguinis", sinó que pertany al "ius soli". Per a ell és un greu error "confondre la raça amb la nació i atribuir a grups etnogràfics o més aviat lingüístics una sobirania anàloga a la dels pobles realment existents".

És la voluntària participació en un projecte comú compartit, el "plebiscit quotidià" (i no la tradició) el que atorga a una comunitat la seva identitat nacional. Amb Renan apareix la teoria republicana de la nació que és l'oposada a la teoria comunitària o ètnica.

El nucli de la teoria de Renan consisteix en l'afirmació que *"la nació és una ànima, un principi espiritual"*. Aquest principi espiritual es fonamenta en dues bases: la història (*"la possessió en comú d'un ric llegat de records"*) i la voluntat dels individus de constituir-se en comunitat (*"el consentiment actual, el desig de viure junts, la voluntat de continuar fent valdre l'herència que hem rebut de manera indivisible"*).

El passat i el present s'impliquen mútuament en la tasca quotidiana que és la nació. Tota nació crea: *"una gran solidaritat [nacional]"* i cal entendre aquesta solidaritat de forma dinàmica. Hi ha nació perquè existeix un "desig clarament expressat de continuar la vida comuna". Aquesta afirmació li permet reduir la importància de tota una altra sèrie de factors (la llengua, la religió, les fronteres "naturals") per posar l'accent del significat nacional en la lliure creació de comunitats. En les seves paraules:

"No, la terra com la raça no fan una nació. La terra proporciona el substrat, el camp de lluita i de treball; l'home proporciona l'ànima. L'home ho és tot en l'afirmació d'aquesta cosa sagrada que hom anomena un poble"

Per a Renan: *"la llengua convida a unir-se però no hi força pas (...) en l'ésser humà hi ha quelcom superior a la llengua, la voluntat"*. D'aquí la necessitat que tota nació té d'oferir un projecte engrescador als seus ciutadans, perquè aquesta és la manera d'atreure i d'integrar políticament la diversitat d'interessos i de procedències. L'origen dels individus que la formen, i encara menys la raça, no és rellevant per a la construcció d'una nació, perquè no estem parlant d'una entitat zoològica sinó política, que és una construcció racional. De la mateixa manera els sentiments i les emocions dels individus són més significatius que les llengües que els expressen. Superar el que al final de la seva conferència anomena *"el regne del transcendentalisme"* li sembla imprescindible per resoldre els problemes nacionals.

Òbviament la concepció de la nació en Renan és "franco-francesa" i té un objectiu polític que no cal ser gaire espavilat per veure. Està pensada per integrar a França els germanoparlants d'Alsàcia i Lorena oferint-los la participació en una societat molt més democràtica que l'alemanya. Menteix, fins i tot d'una manera grollera, quan diu que *"França pot estar orgullosa de no haver intentat mai obtenir la unitat de la llengua amb mesures coercitives"*. Negar la rellevància de la llengua li era útil per justificar l'eliminació l'occità, el gascó i el català a l'Estat francès. En aquest sentit, la tesi de Renan poua en la d'un dels pares de la revolució francesa,

l'abbé Gregoire, que era partidari d'alliberar els esclaus negres i d'erradicar el català. Renan tenia clar, sobretot, que per a que França fos França, Occitània havia de deixar de ser Occitània. A *Què és una nació?* escriu una frase molt clara que sovint es passa per alt: *"A tots ens convé saber oblidar"*. Erradicar les diverses llengües a través de l'escola obligatòria en francès i de la humiliació quotidiana dels parlants d'altres llengües (bascos, catalans, bretons, occitans, corsos) significava practicar un "genocidi de bon rotllo". D'aquí que s'hagi pogut considerar el nacionalisme de Renan com una justificació de l'annexionisme. Però més enllà d'aquests usos és important recollir l'aspecte democràtic de la teoria de la nació de Renan. No son només les dinasties, les llengües i la història el que configuren la nació. I, en tot cas, Renan va defensar sempre que per resoldre els problemes nacionals l'eina no era la guerra ni la imposició sinó l'exercici de l'autodeterminació: *"Si sorgeixen dubtes sobre les seves fronteres, consulteu les poblacions en litigi. Tenen tot el dret de tenir un parer sobre la qüestió"*.